

GB Folengo 1555 Epistola

REVERENDIS ERUDITISQUE MONACHIS Eutychio Festino Abbati, Hieronymoque Syluae, suis in legatione ad Hispanos monachos collegis, Ioannes Baptista Folengius S.P.D.

CUM duplex sit ratio in primis res sacras interpretandi, collegae eruditissimi: ea mihi semper uisa est cum excellentior, tum tutior, cuius ductu pars illa animae, in qua amor uersatur, perfici solet, quam illa qua acuitur intellectus, atque ad peruestiganda etiam ea nonnunquam, quae sensum humanum excedunt, incitatur. Tum illud maxime me multum mouere solet, qui fit interdum ut securiori omisso tramite in illud potissime incumbimus, ferimurque (ut dicitur) et remis, et uelis, quo tanquam portu adepto nunquam securus fit animus et quietus. Sic est natura intellectus: secus uero amoris. Sed de his postea in commentariis ipsis, quos modo uestris auspiciis molimur,

{1555 p. 4}

nonnulla fusius. Faxit Deus, ut quae diu uestro hortatu in explicandis difficillimarum rerum maeandris ac nodis, quibus Apostolorum scripta passim redundant, parturio: ea demum tanquam emisso foetu aliqua cum felicitate pariam. Caeterum tota mea hac in re felicitas erit, si me scopum tam altum abstrusumque, si non assecutum, at saltem assequi uoluisse censebunt homines, conatumque laudabunt. Atqui in literis profanis solent docti nullum genus literarum, quod quis suo (ut aiunt) Marte minime cuderit, approbare: iccirco commentaria omnia uel fastidiunt: uel siquid in illis erudite est dictum, ut de multis legimus, eisdem tamen ne mediocrem quidem locum concedunt inter autores. Aliter autem in sacratoribus commentandis literis aequiores sese exhibebunt iudices: si ingentes, multaque lucerna elucubratas cum Graecorum, tum Latinorum commentationes, in quibus maximopere desudarunt, uoluere non pigebit. Illis itaque, qui tali utuntur iudicio adeo non assentior: ut eos quoque admodum errare existimem: quandoquidem sua primum seruata Apostolis in scribendo et maiestate et

{1555 p. 5}

gloria, proximum tenent locum ii, qui in commentandis eorum scriptis, dilucidandisque mysteriis fidam operam nauant. Neque id dico, optimi collegae, quo me inter priscos, sanctissimosque, et graues, et doctos autores annumerari appetam: ausimque inter olores uti anser improbus ad Maeandri ripas perstrepere: sed quo uos alioqui uiros prudentissimos minime fugiat, me in studiis nequaquam nihili, ociique ignobilis uel calamum uel ingenium attriuisse meum. Multum sane quidem referre arbitror, in quo quis gradu primum scalae pedem defigat. Scalae porro coelestis, quam a coelestibus planeque diuinis erectam esse Apostolis uidemus, uel imum ipsum gradum occupasse uiuacioris indicium est animi, gloriaeque splendidioris fundamentum, quam illorum, qui in interpretando eruditissimo philosophorum omnium Platone supremum. Sed ad institutum redeo, rationeque prius reddita, cur hunc mihi interpretandi difficillimarum rerum laborem, uel primus qui istuc egerim integre, desumpserim: quodque ex me saepissime quaesiulistis, ad alteram descendam petitionem uestram, quae talis fuit: Liceretne monacho

{1555 p. 6}

literis operam dare simulatque se Deo nude semelque, addito etiam iuramento consecrarit, euulseritque a mundi plausu, atque iis omnino rebus, quae cum bonae sint, animum tamen a praestantioribus bonis auertere, sensimque summouere uidentur: ut fere sunt literae, earumque tum usus tum studium. Aiebatis enim, uos quodam in libello a Barbo Veneto nostrae Reipublicae fundatore scripto de monacho legisse quodam, qui cum in ipsis primis exordiis reformationis nostrae letaliter aegrotaret, dira permulta praedixerit, comminatusque fuerit monachis illis qui literas discerent, quasi una ea uel sola futura esset ratio, quamobrem uis tota religionis infringi debuisset et extinguui. Huiusce itaque difficultatis nodum ut potero explicabo. Sed prius ad primum, ad secundum postea. Cum igitur assiduis occupationibus, quibus ob creditam mihi Bondenaciarum eleemosynarum dispensationem, grauem illam quidem, et curarum plenam, distineor, illic saepe mihi esse necesse sit, quod otii tunc superest id totum succisiuis secundariisque quasi temporibus cum ad legendum, tum ad scribendum aliquid, quod mihi sit utile futurum

{1555 p. 7}

impendo. Quid, quaeso, aliud a monacho uel cessatore, uel in precariis quoque istius generis occupationibus districto peragi debet? Ea quidem natura humani est ingenii, ut nisi assidue colas syluescat facile. Sed mirum quam totus egomet mihi in omnibus meis studiis displiceo, cum autem scribo placeo. Non quod certe scripturam ipsam meam talem eam quidem esse iudicem, quae aut me multum, aut alios oblectare possit: scribo tamen exercitatione ipsa scribendi contentus: nam id laboris genus, quod mihi cum studiosis quamplurimis commune esse uideo, quoque ego libentissime utor, ad sedandas mei ueteris Aadae appetentias, fraenandasque cupiditates, aequae esse statui, atque e tussi antiqua laboranti esse solet ecligma. Deuorent alii, per me licet absque calamo qua suos qua aliorum libros: ego uero interim hisce meis delinctoriis non tam frequenter utar, quam mihi interdum ex causis nescio quibus uberiores illorum frequentandi usum intercisam esse occasionem querar. Nihil profecto in hac mea maxime praecipitata iam aetate tam aueo, quam confirmatum tutumque meae

{1555 p. 8}

quietis statum: qui quoniam uita haec praesens rotae instar uago perennique agitur motu: hoc tamen minus fugari irrequietaque concitatur orbita, quod hi minime desunt, qui ut possunt, ita nihil potius habent, quam ut cuilibet quod illorum sit consentaneum naturae cum attribuant, tum modum rationemque qua id commodius effici possit, peruestigant. Itaque commentariolos in diui Iacobi epistolam unicam et in diui Petri duas illas difficillimas inter pias Bondenacii mei curas succisiuis (ut dixi) elucubratas horis ut potui perfeci: quam uero feliciter, ego mox uidero. Sed ad postremam nunc uenio uestrae petitionis partem, de monacho illo, qui in extremo halitu uitae positus nonnulla praeuiderit: horrida illa quidem et pauoris plena, in monachos uentura eos, qui literis operam dedissent. Ego sic uisum interpretor. Cum quidem monachi finis sit in terris mors ea sensuum, quam parit odium tum sui tum mundi: illis omnibus, qui

mortem istiusmodi felicissimam assequi contendunt, necessarium uidetur, ut impedimentis (cuiuscunque tandem generis sint, quamuis ad speciem honestis ac utili-
[utilibus]

{1555 p. 9}

-bus) abiectis, in Deum mortis huiuscemodi conciliatorem ullo absque medio alio praeterquam amoris ferantur. Studium certe literarium sobrium sumptumque mature et temperanter a monachis, quibus uia magis amoris usui esse debet, quam intellectus, laudari solet a patribus illis nostris, atque a nobis in primis, qui in spirituali arena plane attriti atque exercitati facti sunt uelut arietes filiorum Dei. Ad quos sane filios illud spectare arbitror, Afferte, inquit, domino filii arietum, afferte domino gloriam et honorem. Is porro honor, is cultus, haec gloria, ad animum potissime refertur et integrum, et innouatum, et ob assiduas rerum diuinarum contemplationes, crebrasque in perdiscenda Christi uita exercitationes feruidum, nudum, simplicem, suiue semper haudquaquam dissimilem. Officiatne uero tam sanctis conatibus, an utile sit studium nimis anxium literarum, hi bene norunt, qui uia paulum intellectus satis ex se arrogantis, atque (ut dicere solet Polus grauissimus rerum istius generis disceptator) impudentis posthabita, illam quam terit amor peruigili sectantur studio. Ostensa

{1555 p. 10}

quidem uia qua iter est ad Deum amori, sistit se suis in finibus intellectus: amor autem praeteruolat, apprehenditque dilucide quod fuit ab intellectu ostensum et obscure et perplexe. Aiunt patres intellectum humanum esse tanquam statuam Mercurialem, quae uiam ostendit, amorem autem uehiculum: qui amor iam praemonstrati boni ardore accensus, praeproperusque quasi effectus quiescere non uult quoad eius in amati sinum simpliciter sese insinuet: neque singillatim interea quae de Deo proposuit intellectus peruestigat distinguitque: sed actu uno purissimo contentus in Christi amore, termino nimirum laborum nostrorum soporatur, requiescitque, unius plane naturae cum suo amato effectus: more scilicet surculi in arbore insecti, aut guttae aquae in oceanum proiectae. Atqui uiae huiusce nobilissimae amoris ueterum monachorum uestigiis frequentatae pertritaque mirabiles hi semper extitere fructus, pax mentis, quies, rerum caducarum despicientia, securitas. Dei fruitio. Ab altera uero ferme (nisi diligenter caueris) prodire solet fastus, uanitas, uitae spiritualis fastidium, amor pro-
[proprius]

{1555 p. 11}

-prius, ambitio, rabida scilicet illa feraque assequendorum honorum Erynnis, orexis'ue et improba et detestabilis. Quae profecto omnia ueterum instituta ut fastidiunt, sic fastidita et omittunt et oderunt. Ecquid? Literas etiam sacras non suis cum locis tum horis amatas quaesitas'ue, tranquillitati, ocioque illi, quod ad monachos pertinere diximus, utiles neququam esse, quis ex nostris literarum studiosis non experitur? Multo id magis de profanis fabulosisque literis, quas tamen mitioribus honestare solemus titulis, censendum erit. Quae certe literae tam apte conueniunt monacho, quam boui conueniunt clitellae, aut uro ephippia aut phalerae. Vultis ne dicam unico uerbo rei

summam? Monachus totus spiritualis esse debet, atque a mundi necessitudine secretus. Ita requirit illius professio, ita solitudo, ita ipsum nomen, habitus, uictus, uocatio, et demum pollicitationes uel sequestro iuramento factae Deo. Ad literas autem adire quo doctus habearis reputerisque, cura sane ridicula est ac uana. Nec est subinde uerendum de conciliis quin optatum finem nanciscantur suum, nisi

{1555 p. 12}

monachi, quorum praecipuum id esse debet studium, ut ad Christi pedes incogniti qua sua, qua aliorum fleant peccata intersint literati mitratique. Fingimus enim, formamusque nonnunquam in nobis ratiocinationes nescio quas, specie quidem plausibiles et gratiosas: sed quae sensim a proposito fine nostros suffurantur animos. Amor quippe non tam literarum, quam mundi huius impostoris obscoenissimi istius generis occupationes nostrum ad illudendum intellectum machinatus est, atque tam alte nostris inseuit animis, ut perpauca iam inuenias, qui quorsum parentes ipsos suos charissimos, quorsum affines, quorsum amicos, quorsum patriam hisce omnibus iucundiolem reliquerint cogitent. Haec omnia (puto) eo spectant, ut qui id audeant hi se mundo tum mori uelle attestentur, praeque se ferant sublimiorem se inquirere professionem: eam nimirum, quae tota in caligine diuini amoris (sic eam appellat Dionysius) immersa, nihil approbat quod uel parum quidem a iam concepto sensu illo beatissimo et coelesti mentem auocat et retardat. Id censeo illo in spectro prae-
[praesensisse]

{1555 p. 13}

-sensisse aegrotum, cum a perdiscendis literis deterruit monachos. Tantum uero abest ut supinos hic monachos atque inertes laudari opiner, (quis tales unquam laudaret stipites?) ut acutissimis eos etiam morsibus, dicteriisque impeti debere iudicem. Nam a literis, quo ociosius pergraecari quis possit abhorrere, huic tam apte Terentianum illud conuenire existimo, quam quod aliud maxime salse dictum. Caudex, stipes, asinus, plumbeus. Nihil sane turpius inter homines cerni potest, quam monachus qui utraque sit orbatus disciplina: hoc est, cui neque uia intellectus, neque amoris est nota: quanquam posterior haec simplici quaesita studio ac trita sufficere debet monachis. Quare quaecumque ab hoc nos itinere deturbare possunt, aut abiicienda omnino sunt, aut delectu habito temperanda. Credo equidem diuinam eam de altari ex lapidibus incultis infabricatisque erigendo sanctionem futuros quoque monachos spectasse, qui pretiosioribus mundi rebus calcatis, spretisque, puro, quasique natiuo affectu Deo litaturi erant in spiritu et ueritate. Est et aliud animaduersum hac in re incom-
[incommodum]

{1555 p. 14}

-modum, ut fere monachum illum morientem animaduertisse suspicer. Praeuidit, puto, homo ille iam agens animam, idcirco purgatoris sensus, atque a crassioribus corporis uinculis propemodum liberi, genus istuc nostrae obseruantiae (quod uocant) regularis qua maxime decor religionis perornatur, a literarum studiosis facile contemptum iri: illosque non tam rem aliam detestatos quam a literis auocari, quae literae totas sibi

horas uendicare solitae sunt: atque si secus accidat indignari, cauereque quantum possunt ac succisiuis: proindeque commoda corporea, delitias, immunitates, et demum quaecunque animi causa nancisci possunt undequaue uenari. An uero habita omnium, ratione in locis id agi queat illis, in quibus communitatem, consociationemque uitae unam ad omnes eiusdem collegii homines pertinere natura etiam ipsa rerum fatetur, difficile uidetur. Alia quidem res est coenobia monachorum quempiam habitare uelle, alia literarum scholas. Verum quoniam absurdissimum esset statuere monachos post continuas in orationibus uigi-
[uigiliisque]

{1555 p. 15}

-liisque, atque illis tantopere necessariis laboribus corporeis, exercitationes, nullo debere uti literarum studio. Dicam quod hac de re a doctissimo Polo accepi. Miles, inquit, Vegetium legat, Curtium, Liuium, Caesarem: Medicus Galenum, Mesuen, Hippocratem: Orator Tullium, Platonem Academicus uoluat, Peripateticus Aristotelem: et demum quilibet eos legat libros et autores quorum praeceptis ea in arte, ac quam profitetur disciplina fieri queat perfectus. Alioquin Euclidem non legat qui in re agraria nauticaue, aut piscatoria perdiscenda se exercet. Sic monachus eos legat autores, qui de illius uitae genere perscripsere, qui eiuscemodi sunt efficaciae ut animum plane quietum reddant et tranquillum: tantum abest ut aliquando, qui ita imbuti sunt monachi, sui eos status poeniteat, (ut permultos poenitere cernimus) illisque qui cum Paulo nihil se scire profitentur, praeter Christum crucifixum, detrahant. Quam sane notionem ineptus sim si putem nemini absque literarum linguarumque uariarum praesidio posse contingere. Id quidem esset clientem patrono, non patronum clienti uelle opitulari.

{1555 p. 16}

Haec habui, collegae doctissimi, quae de uiso illo terrifico, seu de uisi coniectura sub ipso fere Alpium transitu in Hispaniam a uobis rogatus afferrem. Valete.